

Müzayede (açık artırma) yoluyla alış-veriş yapmak caiz midir?

Soru: Açık artırma yoluyla alış-veriş yapmak caiz midir?

Cevap

Cahiliye devrinde uygulanan, İslam'ın gelişiyle karşılıklı rıza üzerine bina edilen alış-veriş bağlamında yeniden inşa edilen, sonra da Müslümanlar arasında kullanılmaya devam eden müzayede/açık artırma, günümüzde de yaygın olan bir alış-veriş çeşididir. Bu yazıda müzayedenin tanımı yapılacak, çeşitleri, merî hukuktaki yeri(niteliği), meşrûiyeti ve fikhî yönü üzerinde durulacaktır.

I. Müzayedenin Tanımı ve Çeşitleri

Sözlükte “artmak, çoğalmak; arttırmak” anlamlarındaki (ز-ي-د) kökünden türeyen ve “Satışa sunulan malın fiyatını artırma hususunda rekabet etmek” anlamına gelen müzayede, Türk Borçlar Kanunu’nda (TBK) “Yeri, zamanı ve koşulları önceden belirlenerek, hazır olanlar arasından en yüksek bedeli öneren ile yapılan satış”¹ şeklinde tanımlanmıştır. Fukaha da müzayedeyi, “Kişinin; malını, kendisi veya vekili yoluyla satışa sunmasına bağlı olarak insanların birbirlerinin verdiği fiyat üzerine artırma yapması” şeklinde tarif etmiştir.²

Müzayede, mal sahibinin tercihine bırakılıp bırakılmaması açısından “İhtiyarî Müzayede” ve “Cebrî Müzayede” olmak üzere iki kısma ayrılır. Cebrî müzayede, mal sahibinin rızasına bakılmaksızın resmi makamlar tarafından gerçekleştirilen bir müzayede türüdür. “Açık” ve “Özel” olmak üzere iki kısma ayrılan ihtiyarî müzayede ise, tasarruf yetkisine sahip olan kişinin iradesine dayanır. Açık müzayedeye halkın her kesiminden insanlar katılabilirken özel müzayedeye sadece belli kişiler katılabilir.³

II. Türk Borçlar Kanunda (TBK) Müzayede

TBK’nın ilgili maddesine göre müzayedede müşterinin vermiş olduğu teklif onun için bağlayıcıdır. Ancak aksi bir şart yoksa daha yüksek bir fiyat verilmesiyle müşterinin teklifi sona erer ve bağlayıcılığı kalmaz. Daha yüksek bir fiyat verilmemesi durumunda ise satıcı tarafından hemen kabul edilmemesiyle teklif sona erer. İlk müşterinin yaptığı teklifin bağlayıcılığının devam edeceği şart koşulsa dahi bir başkası tarafından artırma yaptıktan sonra teklif düşer, şart geçersiz olur.

Aksi bir karar alınmamışsa müzayedede ücret peşin ödenir. Ücretin taksitli ödenmesine dair bir anlaşma yapmak da mümkündür. Menkul bir malın mülkiyeti ihale anında müşteriye intikal

eder. Gayr-ı menkulün mülkiyeti ise ancak tapu siciline tescille müşteriye geçer.

Satıcı, satılan malın ayıplarından sorumludur. Ancak satış esnasında ayıpları beyan etmekle bu sorumluluktan kurtulabilir. Ayrıca hukuka ve ahlaka aykırı yollara başvurmak suretiyle gerçekleşen bir satışta müşteri mahkemeden akdin iptalini talep edebilir.⁴

III. Müzayedenin Meşrûiyeti

Dört mezhep, müzayedenin caiz olduğu hususunda ittifak etmiş⁵ ve şu hadisle istidlal etmiştir; Allah Rasulü ﷺ kendisinden maddi noktada yardım isteyen sahabiye evindeki hasırı ve su kabını getirmesini emretmiş ve onun adına bu iki yaşam malzemesini satarken, “Bunları kim satın alır” diye ilan etmiş, bir sahabinin bir dirheme satın almak istemesi üzerine: “Bir dirhemini üzerine artıran var mıdır?” diye sormuş, iki dirhem teklif edene de satmıştır. Allah Rasulü ﷺ iki dirhemi yaşam malzemelerinin sahibine vererek bir dirhemiyle evine ekmek götürmesini diğeriyle ise balta satın alıp odunculuk yapmasını ve böyle bir ameliyenin dilenmekten daha hayırlı olduğunu ifade etmiştir.⁶

İbrahim en-Nehaî müzayedenin mutlak olarak mekruh olduğunu belirtirken, Hasan el-Basrî, Muhammed b. Sîrîn, Evzaî ve İshak b. Râhûye ise ganimet ve miras mallarının satışı dışında bütün mallarda mekruh olduğunu söylemektedir.^[7] Müzayedenin mutlak olarak mekruh olduğunu belirten en-Nahaî, Süfyan b. Vehb’in (r.a), “Allah Rasulü’nü ﷺ müzayede akdinden nehyederken işittim.”^[8] hadisiyle istidlal ederken, keraheti ganimet ve miras mallarıyla sınırlandıran fukaha ise İbn Ömer’den (r.a) gelen, “Allah Rasulü ﷺ bir kimse alış-veriştan vazgeçene kadar onun ticareti üzerine alış-veriş yapmaktan nehyetti. Ancak ganimetler ve miraslar bu hükümden müstesnadır.”^[9] şeklindeki hadisle amel etmektedir.

Dört mezhebin de içerisinde yer aldığı fukahanın cumhuru Süfyan b. Vehb’in rivayetini, senesinde İbn Lehîa’nın yer almasından dolayı zayıf kabul etmiş ve onunla amel etmemiştir.^[10]

İbn Ömer’in rivayet ettiği hadiste özellikle ganimet ve miras mallarının zikredilmesinin o yıllardaki yaygın uygulamaya istinaden olduğu, miras ve ganimet mallarını satmakla diğer malları satmanın hüküm itibarıyla aynı olduğu dikkate alındığında bütün malların bu ikisine ilhak edilmesi gerektiği söylenebilir.^[11]

Müzayede yoluyla satış, Allah Rasulü’nün ﷺ: “İçinizden kimse kardeşinin alış-verişi üzerine alış-veriş yapmasın”¹² ifadesiyle nehyettiği “başkasının pazarlığı üzerine pazarlık/السوم على السوق الغير” ile karıştırılmamalıdır. Zira mezkur hadiste Rasulullah’ın ﷺ yasakladığı uygulama tarafların birbirleriyle pazarlık yapıp anlaşmaya yaklaştıkları anda araya başkasının girmesidir. Tarafların birbirlerine tekliflerini arz edip henüz anlaşmaya meyletmeden başkasının da teklifte bulunması ise yukarıdan zikredilen hadiste belirtilen yasağın kapsamına girmemektedir.¹³ Nitekim Allah Rasulü’nün ﷺ müzayede akdine cevaz vermesinden de iki işlemin farklı olduğu anlaşılmaktadır.

IV. Müzayedede İcâb-Kabul

Hanefilere göre müzayede meclisinde yer alanların satın almak maksadıyla söyledikleri ifade icab, satıcının muvafakatı ise kabuldür. Buna göre müşterinin, “Ben falan malı şu kadar fiyata satın aldım.” demesi icap, bayinin onaylaması ise kabul olarak değerlendirilir. Zira Hanefilere göre kimden sadır olduğu önemli olmaksızın ilk söylenen söz icap, ikincisi ise kabuldür.¹⁴ Diğer üç mezhep ise satıcının sözünü daima icap, müşterinin sözünü ise daima kabul olarak değerlendirdiğinden akit meclisinde ilk olarak müşterinin, “Şu fiyata bu ürünü satın aldım.” demesi durumunda sözünü öne geçirilmiş kabul, satıcının sözünü ise sonradan yapılmış icap olarak değeriştir. Ancak bu ihtilaf, tamamen ıstılahla alakalıdır. Müşterinin onayından sonra, fesada uğratabak başka bir sebep yoksa akdin sahih olacağına dair dört mezhep fukahası arasında herhangi bir ihtilaf yoktur. Her iki değeriendirmeye göre de satıcının malı satışa sunması icap değildir. Bundan dolayı müşterinin teklifinden sonra satıcıdan onay gelmedikçe akit gerçekteşmiş olmaz.¹⁵

Kanun metnine göre açık artırmada satıcı, malı teklif verene satıp satmama hakkını kendinde saklı tutar. Buna göre teklifleri yeterli bulmadığı takdirde satıştan vazgeçebilir. İslam hukukuna göre de kişinin malı satışa sunması icap olarak değeriendirilmediğinden akdin gerçekteşmesi, müşterinin teklifinden sonra satıcının muvafakatine bağıdır. Hanefilere göre taraflardan her biri icapta bulunabileceğine göre satıcının ya da müşterinin icapta bulunması durumunda diğer taraf akit meclisinde kabul ya da reddetme arasında muhayyerdir. Buna kabul muhayyerliği denir. Zira kabul muhayyerliğinin olmaması durumunda akit taraflardan birinin rızası olmadan gerçekteşmiş olur. İcab, diğer tarafın kabulü olmadan yalnız başına bir hüküm ifade etmediğine göre mucib, kabulden önce icabından dönebilir.^[16] Ancak satıcı teklifi onayladıktan sonra icap-kabul gerçekteşmiş olacağından artık tek taraflı bir iptal işlemi söz konusu değildir. Maliki fukahası ise kendi zamanlarında cari olan örfe binaen normal alış-veriştten farklı olarak müzayedede akdinde müşterinin icaptan dönme hakkı olmadığını söylemiştir.^[17]

V. Müzayedede Kusur Muhayyerliği (Hıyâru'l-Ayb)

Alış-verište ürünün kusursuz olması esas olduğundan fukaha, kusur muhayyerliğinin müşterinin herhangi bir talebinin olmaması durumunda da şerî bir hak olarak sabit olduğunu belirtmiştir. Buna göre mal, satıcının yanında ayıplanır ve müşteri satış esnasında bundan habersizse ayıp muhayyerliğini kullanarak satışı feshedebilir. Ancak satıcı, satış esnasında malın ayıplarını beyan eder ve müşteri de bunları bilerek alırsa satıcı sorumluluğu üzerinden atmış olacağından alıcı hak iddia edemez. Ayrıca müşteri satış esnasında maldaki bütün ayıplardan beri olduğunu/sorumlu olmadığını ifade eder müşteri de buna rağmen kabul ederse sonradan malın ayıplı olduğu ortaya çıksa dahi satıcı sorumlu olmaz.¹⁸

Netice

Dört mezhep fukahası, “Kişinin; malını, kendisi veya vekili yoluyla satışa sunması ve insanların da birbirlerinin verdiği fiyat üzerine artırma yapması” şeklinde tanımlanan müzayede akdinin caiz olduğu yönünde hüküm belirtmiştir. Bazı fakihler müzayede akdini yasak olan “pazarlık üzerine pazarlık” uygulamasıyla eş değer kabul ettiğinden mekruh olarak görmüştür. Yasaklanan pazarlık üzerine pazarlık, tarafların birbirlerine meyletmesinden sonra üçüncü bir şahsın araya girip pazarlık yapmasıdır. Müzayede akdinde ise böyle bir durum söz konusu değildir. Zira satıcı, “Başka artıran var mı?” diye sormak suretiyle yeni müşteriler beklediğini beyan eder. Bu durumda satıcının malı satışa sunması değil, müşterinin teklifi icap kabul edilir. Satıcının muvafakatı ise kabuldür. Hanefilerle diğer mezhepler arasında taraflardan hangisinin ifadesinin icap hangisinin kabul olduğu hususunda ıstılahî bir fark olsa da hüküm itibariyle bir fark yoktur; hepsine göre akit geçerlidir.

Hanefiler müzayedeyi de normal akit gibi değerlendirerek ilgili tarafın kabul ve rücu’ muhayyerliğinin olduğunu söylerken Malikiler rücu’ muhayyerliğinin -normal satıştan farklı olarak- burada olmadığını söylemiştir. Kusur muhayyerliğinin oluşması durumuyla alakalı ise normal alış-veriş ile müzayede arasında bir fark yoktur.

-
1. Türk Borçlar Kanunu (Türk Borçlar Kanunu), *Resmî Gazete* 27836 (11 Ocak 2011), Kanun No. 6098, md. 274; Yükseköğretim Kanunu (YK), *Resmî Gazete* 17506 (06 Kasım 1981), Kanun No. 2547.
 2. Bkz. Şemsu’l-Eimme es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru’l-Marife, ts.), 15/76.
 3. Bkz. Şeyhmus Aksak, “İslam Hukukunda Müzayede (Açık Artırma) Akdi”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (30 Aralık 2021), ss. 781-784.
 4. Türk Borçlar Kanunu, md. 274-281.
 5. Bkz. Heyet, *el-Fetâvâ’l-Hindiyye*(*el-Fetâvâ’l-Alemgiriyye*) (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 2009), 3/197; Muhammed Necîb el-Muti’î, *Tekmiletu’l-Mecmû’ Şerhu’l-Muhezzeb* (Medîne: el-Mektebetu’s-Selefiyye, ts.), 13/19; Muhammed b. Hamûd el-Vâilî, *Buğyetu’l-Muketesid Şerhu Bidâyeti’l-Müctehid* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2019), 12/7098; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî* (Riyâd: Dâru Âlemi’l-Kutub, 1997), 6/307.
 6. Tirmizi, *Buyû’*, 10 (Hadis No: 1218).
 7. Şihâbuddîn Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethu’l-Bârî bi Şerhi Sahihi’l-Buhârî* (Beyrut: er-Risâletu’l-Âlemiyye, 2013), 7/134.
 8. Nureddîn Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Keşfu’l-Estâr an Zevâidi’l-Bezzâr* (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1979), 2/90 (Hadis No: 1276).
 9. Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî İbn Hanbel, *el-Müsned* (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1999), 9/296 (Hadis No: 5398).
 10. el-Askalânî, *Fethu’l-Bârî bi Şerhi Sahihi’l-Buhârî*, 7/134.
 11. Bkz. el-Askalânî, *Fethu’l-Bârî bi Şerhi Sahihi’l-Buhârî*, 7/135.
 12. Buhari, *Buyû’*, 58 (Hadis No: 2139)
 13. Burhânuddîn Ebu’l-Meâlî Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz İbn Mâze el-Buhârî, *el-Muhîtu’l-Burhânî fi’l-fikhi’n-Nu’mânî* (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2004), 7/141.
 14. Kemaluddîn Muhammed b. Abdi’l-Vâhid İbnu’l-Hümâm, *Şerhu Fethi’l-Kadîr ala’l-Hidâye* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 2012), 6/248.

15. Bkz. Muhammed Takî Osmânî, *Fıkhü'l-Buyû'* (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2018), 1/121-122.
16. Bkz. Burhanuddîn el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî* (Karaçî: Mektebtu'l-Büşrâ, 2021), 3/32.
17. Şemsuddîn Muhammed Arafe ed-Dusûkî, *Hâşiyetu'd-Dusûkî ala's-Şerhi'l-Kebîr* (Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, ts.), 3/5.
18. Ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammed Emin İbn Abidin, *Raddu'l-Muhtâr ala'd-Durri'l-Muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-Marife, 2015), 7/164-232.

